

Vinnuréttardagur Háskólans á Bifröst

Starf stéttarféлага á krepputímum

Erna Guðmundsdóttir, hdl. lögmaður BHM og KÍ:

Stéttarfélag, hlutverk og starfsemi

- **Stjórnarskrá Íslands:**
 - 2. mgr. 75. gr. mælir fyrir um að í lögum skuli kveða á um rétt manna til að semja um starfskjör sín og önnur réttindi tengd vinnu
- **Lög á almennum og opinberum vinnumarkaði:**
 - lögum um stéttarfélag og vinnudeilur nr. 80/1938
 - Lög um kjarasamninga opinberra starfsmanna nr. 94/1986

Formlegt hlutverk stéttarfélaga samkvæmt félagslögum

DÆMI:

- að vinna að bættum kjörum félagsmanna,
- gæta hagsmuna þeirra í launa- og réttindamálum,
- gæta hagsmuna og réttinda félagsmanna,
- fara með samningsrétt um kaup og kjör félagsmanna,
- efla fag- og stéttarvitund,
- vinna að eflingu menntunar og endurmenntunar félagsmanna
- sækja og verja sameiginleg fordæmisgefandi réttinda- og kjaramál

Breytt hlutverk stéttarféлага “fyrir hrun”

- Meginhlutverk stéttarféлага hefur hingað til verið kjarasamningsgerð og réttindagæsla
- Fyrir hrun áttu sér stað breytingar á samningsumhverfi og uppbyggingu kjarasamninga
- Þeir færðust úr miðstýrðum samningum í dreifstýrð hjá ríkinu. Laun meira einstaklingstengd, þ.e. ákveðinn grunnur sameiginlegur og síðan njóti hver og einn starfsmaður sinna verðleika í launum.
- Sveitarfélögin hafa verið miðstýrð í gegnum launanefnd sveitarféлага og dreifstýringin varði ekki mjög lengi hjá Reykjavíkurborg.
- Á almennum markaði á dreifstýringin sér hinsvegar lengri sögu og í seinni tíð er þar samið miðlægt um lágmörk og launaþróun.

Hlutverk stéttarféлага “fyrir hrun”

- Miklar þjóðfélagslegar breytingar urðu á Íslandi á síðustu árum fyrir hrun
- Hlutverk og verkefni stéttarféлага orðið umfangsmeira
- Ólöglegt erlent vinnuafl
 - Lög um útlendinga og réttindi þeirra á íslenskum vinnumarkaði
 - Lög um starfsmannaleigur
- Jafnrétti-uppræta kynbundinn launamun á íslenskum vinnumarkaði

Breytt hlutverk stéttarféлага “fyrir hrun”

- Einstaklingsmál vaxandi þáttur í starfi stéttarféлага
 - Ráðningarsamningar og launakjör
 - Framgangur í starfi
 - Mál er tengjast vinnuumhverfi
 - Samskiptamál á vinnustað
 - Eineltismál
 - Starfslokasamningar

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Aukinn þrýstingur frá grasrótinni/félagsmönnum um að BHM og KÍ starfi á víðara sviði og bæði beita sér og bregðist við málefnum í samfélaginu, t.d. skattamálum, efnahagsmálum og peningastefnu.
- Aðild að stöðugleikasáttmála til að gefa stjórnvöldum tóm til að hefja endurskipulagningu opinbera kerfisins og endurreisn atvinnulífsins. Sett var skilyrði um þátttöku að ekki yrðu sett lög á kjarasamninga
- Það tóm hefur ekki verið nýtt að mati BHM og KÍ
- Framlag samtakanna var m.a. að slá launakröfum á frest, en svar stjórnvalda hefur falist í beinum launalækkunum og hækkunum gjalda til félagsmanna

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Launafrysting félagsmanna
- Verðfelling menntunar á vinnumarkaði
- Gagnrýni á að erfiðleikaástand í efnahagsmálum verði látið koma svo harkalega niður á:
 - **samfélagslegum framfaramálum**, sem kostað hefur mikla baráttu að ná fram s.s skerðingu fæðingarorlofs en það sé skref afturábak í jafnréttismálum og vegi að réttindum barna og fjölskyldna.
 - **Kjaramálum (sjá næstu glæru)**

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Breyting á starfi stéttarféлага og heildarsamtaka:
 - **Standa vörð um kjarasamninga**
 - Standa vörð um **samningsréttinn** og hlutverk stéttarféлага
 - **Sækja** kjarabætur
 - **Verja** störf félagsmanna og réttindi skv lögum og kjarasamningum
 - Standa vörð um skólastarf og menntun
 - Standa vörð um heimilin
 - Grunnþjónustu

Standa vörð um kjarasamninga

- **Kjarasamningar eru lágmarkssamningar og allir samningar um lakari kjör eru ógildir.**
- Lög um starfskjör launafólks og skyldutryggingu lífeyrisréttinda (starfskjaralög) **nr. 55/1980** kveða á um það að kjarasamningar séu lágmarkskjör, sbr. 1. gr lagaanna.
- Samningar einstakra launamanna og atvinnurekenda um lakari kjör en hinir almennu kjarasamningar ákveða skulu ógildir.
- **Mál nr. 320/2008:** Þar var fyrirtæki á almennum vinnumarkaði dæmt til að greiða starfsmanni vangoldin laun, þar sem launagreiðslur hennar höfðu ekki verið í samræmi við kjarasamning. Vísaði dómurinn í þessu sambandi m.a til **1. gr. laga nr. 55/1980** um starfskjör launafólks þar sem segir m.a.:
„Samningar einstakra launamanna og atvinnurekenda um lakari kjör en hinir almennu kjarasamningar ákveða skulu ógildir.“

Standa vörð um kjarasamninga

- Samkvæmt lögum um kjarasamninga opinberra starfsmanna **nr. 94/1996** segir jafnframt að *...„ákvæði í ráðningarsamningi er ógilt ef það brýtur í bága við kjarasamning stéttarfélags starfsmanns samkvæmt lögum þessum starfsmanni í óhaq.“*
- **Lög nr. 80/1938** um stéttarfélög og vinnudeilur sem gilda á almenna vinnumarkaðinum innihalda sams konar ákvæði

Standa vörð um kjarasamninga

- **Lækkun grunnlauna ólögleg**

Með vísan til ofangreindra laga er óheimilt að lækka laun með uppsögn eða samningi við starfsmann ef þau fara undir lágmarkskjör samkvæmt kjarasamningi og eða stofnanasamningi

- **Uppsögn á fastri yfirvinnu**

Vinnuveitanda ber að tilkynna uppsögn á fastri yfirvinnu með sama hætti og sama fresti og væri um uppsögn að ræða, þ.e. með þriggja mánaða fyrirvara miðað við mánaðarmót. Breytingin tekur þá fyrst gildi þegar uppsagnarfrestur er liðinn

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Samkvæmt fjárlagafrumvarpi 2011 er mikill niðurskurður framundan
- Standa vörð um samningsréttinn:
 - Laun félagsmanna verða ekki ákveðin með öðrum hætti en kjarasamningsviðræðum við hlutaðeigandi stéttarfélög
- Standa vörð um störfín og réttindi skv kjarasamningum og lögum:
 - Ráðningarbann
 - Tímabundnir samningar ekki endurnýjaðir
 - Ekki ráðið í starf sem losnar vegna töku lífeyris

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Uppsagnir hafa átt sér stað í einhverjum mæli
- Starfshlutfall hefur sums staðar verið fært niður
- Álag á starfsmenn hefur aukist um leið og heildartekjur félagsmanna lækka eða standa í stað
- Yfirvinnubann eða fastri yfirvinnu hefur verið sagt upp
- Kostnaðargreiðslur felldar niður, t.d. sími, aksturssamningar
- Ekki hægt að viðhalda gæðum, þjónustu og öryggi starfsmanna um leið og dregið er úr mönnun og vinnuframlagi starfsmanna

Starf stéttarféлага á krepputímum

- **Mikilvægt er að standa vörð um réttindi og skyldur**
 - Það þarf að standa rétt að uppsögnum, skipulagsbreytingum og niðurlagningu starfa, sbr. stjórnarsýslulög, lög um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins nr. 70/1996 og ákvæði kjarasamninga fyrir starfsmenn sveitarféлага og starfsmenn á almennum vinnumarkaði
 - Athuga þarf með rétt til biðlauna þar sem það á við
- **Starfsmönnum stundum settir afarkostir:**
- Lagt hefur verið að starfsmönnum að samþykkja kjaraskerðingar og falla frá lögbundnum og samningsbundnum réttindum sem verið hafa í gildi á íslenskum vinnumarkaði um áratuga skeið undir því yfirskini að slíkt forði þyngri aðgerðum

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Það er óviðunandi að ástandið á Íslandi sé notað til að þvinga starfsmenn til að afsala sér samningsbundnum rétti
 - Dæmi:
 - Samþykkja lækkun starfshlutfalls eða segja þurfi upp störfum
 - Samþykkja fækkun fastra yfirvinnustunda án lögmæts uppsagnarfrests

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Samkomulög gerð um lækkun starfshlutfalla.
 - Tímabundin til eins árs
 - Ekki með uppsagnarfresti
 - Hvað hafa stéttarfélögin getað ráðlagt ?
 - Verður að vera sýnilegt hvað fellur brott af vinnuskyldu

Starf stéttarféлага á krepputímbum

- Skoða þarf hvort um störf og greiðslu fyrir þau hafi skapast viss hefð og venja.
- Ef um er að ræða framkvæmd sem hafi verið fylgt eftir mjög lengi og hefðin orðin rótgróin og almenn, þarf að skoða hvort sú framkvæmd sé ígildi kjarasamnings.
- Greiðslur gæti því verið orðnar bindandi fyrir vinnuveitanda og verður ekki breytt nema með nýjum kjarasamningi.
- Vinnuveitendur hafna fordæmum Félagsdóms-þarf að reyna aftur á sama álitæfni og í dómi 13/2002 en þar var deilt um greiðslu fyrir útköll.

Starf stéttarféлага á krepputímum

- Starfsmenn hafa veigrað sér við í sumum tilfellum að leita til sinna stéttarféлага ?
 - -hræðsla við að lenda í ónáð og missa starf ?
- Eiga starfsmenn að bera ábyrgð á rekstrarafkomu stofnana eða vinnuveitanda sinna ?
- Aðkoma að stöðugleikasáttmála eða þjóðarsátt ?
 - Áfram launaskerðingar, launafrystingar, uppsagnir, aukið álag, skattahækkningar.
 - Lög um hópuppsagnir nr. 63/2000
 - Eiga stéttarfélög að semja um almenna lækkun starfshlutfalls ?

Samantekt

- Starfsemi stéttarféлага aldrei verið mikilvægari
- Verja áunnin og samningsbundin réttindi
- Verja kjarasamninginn-tryggja að starfsmönnum séu ekki greidd laun undir ákvæðum kjarasamnings eða stofnanasamnings.
- Verja samfélagsleg réttindi s.s fæðingarorlof
- Krafa um almennari þátttöku á vettvangi þjóðmála.
- Sækja launahækkunar-þróunin snýst aftur við úr dreifstýrðu í miðstýrt kjarasamningssumhverfi
- Mikilvægt að veita einstaklingum sérniðna sérfræðipjónustu, s.s lögfræðipjónustu og sálfræðipjónustu/handleiðslu
- Fræðslu til félagsmanna um rétt þeirra